

gyűjtemények értékeit a szélesebb közönséggel megismertetni az igényesség, alaposság követelményeinek maradéktalan megtartásával, a szaktudományt is inspiráló adatbőséggel, a szempontok gazdagságával. Hatékony és tetszetős kiegészítője a kis könyvnek a gondosan válogatott, jól elrendezett

és igényesen reprodukált bőséges képanyag, beleértve az egy ívnyi színes mellékletet is.

A magyar változattal egyidőben a kötet német fordításban is megjelent, s így a külföldi kutatók és érdeklődők rendelkezésére is áll.

Kecskeméti Gábor

SÜTŐ JÓZSEF: SZÁZADOK LELKE

Irodalmi és helytörténeti tanulmányok. Kiskunhalas, 1995. 163 l. (Halasi Téka 16.)

A 90 éves Tanár Urat ezzel a válogatással köszöntötte szűkebb pátriája: nem kevesebb mint 55 esztendő (1940–1995) tanulmánytermésének javát rendezve kötetbe, Bognár Zoltán és Orosz László szerkesztésében. Levéltárak és múzeumok kutatószobáiban, könyvtárak olvasótermeiben találkozhatni még olykor – ha nem is vele egyidősökkel – a nála egy nemzedékkel fiatalabb tanáremberekkel, akik valóban megvalósították a tudós–tanár gyakran hangoztatott, de csak kevesek által megélt eszményét. Sajnos, egyre ritkuló számban. Pedig ne feledjük: a százéves Eötvös Collegium eredeti célkitűzése nem az akadémikus-elit utánpótlása volt, hanem olyan, európai műveltségű és látókörű tanár-generációk kinevelése, akik majdani lakóhelyükön vagy éppen szülőföldjükre visszatérve lehetnek iskolateremtő és -fenntartó személyiségek. Sütő József, aki szülővárosának, Kiskunhalasnak Szilády Áronról elnevezett gimnáziumában harminc éven át, 1931 és 1961 között tanított, megvalósította életeszmeényét. Tanárként, de tudósként is.

Amikor a kritikai kiadások jegyzetítői tréfásan arról panaszkodnak, hogy állandó rettegésük tárgya: egy-egy középiskolai értesítőben, közgyűjteményi évkönyvben, helytörténeti kiadványban (megfelelő, analitikus részbibliográfiák híján) elkerüli figyelmüket a régóta keresett tárgy történeti adat – köz-

vetve és folyamatosan ismerik el, ismerjük el a helytörténet fontosságát, sőt nélkülözhetetlen voltát a művelődéstörténetben és az irodalomtörténetírásban. Hiszen nincs kutató, aki (választott korszakán belül is) a történeti Magyarország minden szegletét egyformán jól ismerhetné. Így vagyunk Sütő József tanulmányaival is: a *Pálmakor* című Petőfi-vers élményhátterét az új kritikai kiadáshoz képest is jól egészíti ki a *Petőfi egy boldog napja Kecskeméten* című írás (1990), amelyben a Gyenes-család tagjainak és a Gyenesház vendégeinek megnevezésével vonta meg Petőfi és Jókai ottani baráti körének határait (138–142.); az új sajtótörténet I. kötete sem tud ennél többet Kerkes Sámuel személyéről és ténykedéséről, hogy a Hadi és Más Nevezetes Történetek, majd a Magyar Hírmondó társszerkesztője és cikkírója volt (*Régi halasi diákok nyomában I.*, 1940. 24–34.).

A tanulmányíró Sütő Józsefet munkájában mindenekelőtt problémaérzékenysége segíti. Akár egy alkalmi, évfordulós cikk-felkérés is jó lehetőség a számára, hogy rátapintson a szakirodalom megoldatlan vagy éppen „elkent” helyeinek egyikére. Petőfi Sándor 1843. évi, kecskeméti időzése kapcsán ilyen a *Búcsúszó* című vers hitelességének és keletkezéstörténetének kérdése, amelyekkel kapcsolatban az új kritikai kiadás vagy Fekete Sándor Petőfi-életrajzának I. kötete is jobbra feltevések-

kel élhet. Arra pedig Biernaczky Szilárd *Petőfi „dalai” a nép között* című tanulmánya figyelmeztetett a Filológiai Közlöny 1973. évi folyamában, hogy a folklorizálódás dolga korántsem olyan meseien egyszerű, amint azt korábban véltük. (Vö. Sütő József tanulmányával: „Hortobágyi kocsmárosné, angyalom!”, 1973. 126–137.) Sokoldalú, néprajzi, nyelvészeti, helytörténeti, irodalmi érvelése még akkor is elgondolkodtató, ha – mint Petőfi Kecskemétről távozásának időpont-meghatározásában – végkövetkeztetéseivel nem mindenben érthetünk egyet.

Ugyanez a problémaérzékenység avatta az elmúlt 25 esztendőben őt – Orosz László és mások mellett – a megújuló Katona József-, és ezen belül a *Bánk bán*-kutatások egyik főszerrelőjévé, és csak sajnálni lehet, hogy a drámaköltői életmű teljes kritikai kiadásának elmaradása miatt nem nyílt lehetősége további részproblémák megoldására. Ezek az új kutatások, amelyek az 1991-es bicentenáriumi tudományos emlékülésen összegződtek Kecskeméten, elsősorban azzal jellemezhetők, hogy rámutattak Katona forráshasználata révén a minőségi változásra, mely saját és mások magyarázásait elválasztotta az eredetiség kiküzdésében a *Bánk bán* alkotói periódusától; elhelyezték a dráma két kidolgozását a XIX. század első magyar drámatörténetében és színházi konvenciórendszerében, az álltörténeti érzékenységtől a vitézi játékon át a romantikus hőstragédia kísérleteiig; s ennek eredményeképpen nem-ideológus, történeti magyarázatát adták végre a sokat vitatott V. felvonás „rejtélyének”. Sütő József szerepelemző tanulmányai (*A „kerítő” és az „ártatlan” Gertrudis*, 1970. 79–94.; *„Ártatlan” Gertrudis a színpadon*, 1971. 95–107.; *Hözöngő-e Petur bán?*, 1970. 108–114.; *„Rendületlenül” vagy megrendülve?*, 1993. 115–125.), amint az az évszámokból is kiolvasható, zömmel e folyamat kezdetén állanak, és tapasztalataik így beépülhettek a dráma Orosz

László készítette, mintaszerű kritikái kiadásába.

Sütő József másik erénye, hogy mindig, a kizárólag helyi érdekűnek tűnő témák esetében is, képes távlatokat nyitni elemzéseiben. Jó példa erre a kötet két esettanulmánya, a *Kiskunsági parasztszínpad a millennium évében* (1973. 60–72.) és a *Petőfi első szobra körül* (1973. 143–148.). Az előbbi a Dékáni Árpád gimnáziumi rajztanár szervezte, 1896. január 14-i népszínmű-előadása kapcsán nemcsak Justh Zsigmond szentetornyai parasztszínházi kísérletének párját találja meg a halasi produkcióban, de a kitekintés szemhatárán feltűnik Oberammergau, az ottani passiójátás is, és megkapjuk a hiányzó láncszemet Heltai Jenő pályáján is, a kiskunhalasi előadásról írott, értő és megértő kritikájában, amely figyelmünket már a *János vitéz*-dalljáték leendő dalszövegírójára fordítja. A szintén Dékáni szerkesztette Halas és Kiskőrös című helyi lapban 1897. május 2-án jelent meg Gyursovec Gusztáv felhívása, hogy a szülőföld és ezen belül a szülőváros emeljen méltóbb szobrot Petőfinek, amihez az önmagát joggal „szerény javadalmazású segédjegyző”-nek nevezett cikkíró a gyűjtést 10 koronával meg is nyitotta. Azonban nem 1861-et írtak, amikor közadakozás segítette a megvalósuláshoz Kiskőrös első, még igénytelenebb Petőfi-szobrát. Ennek a mostani esettanulmánynak kétségkívül Jókai volt a szenvedő hőse, akit a lap 1897-ben kétszer is nyílt levélben szólított fel a szoborügyben és a szülőház felújításának tárgyában a támogató megszólalásra, netán a személyes példamutatásra az adakozásban. Az író azonban (egy évvel az ezredéves ünnepségek után és két esztendővel a költő halálának 50. évfordulója előtt) hallgatott, holott 1894-ben, írói pályája kezdetének félszázados ünnepén 100 000 forint nemzeti tiszteletdíjat kapott, művei százkötetes összkiadásáért... Pillanatképek, érvé-

nyes kortörténeti metszetek a boldog bekeidőkből.

A tudós-tanár stílusából is felismerhető: Sütő József okfejtése mindig világos, mondandójának fontosságát nem az idegen szakszavak halmozásával emeli ki. Addig nem is lép tovább, amíg a felmerülő historiai fogalmat kellőképpen nem tisztázza. (Szép példánk lehet erre az „udvari ágens” vagy a re-

formátus „consistorium” a 36. oldalon.) Így is lehet írni.

Az úgyszeretettel válogatott és szerkesztett, ízléssel illusztrált és megtervezett kötet szövege azonban megérdemelt volna egy jó korrektort, aki a nagyszámú sajtóhibát kiirhatta volna: ne kelljen a Tanár Úrnak (most már az égi katedrán) fejét csóválnia ezen.

Kerényi Ferenc

REICHERSTORFFER, GEORG: CHOROGRAPHIA TRANSILVANIAE. CHOROGRAPHIA MOLDAVIAE. ERDÉLY ÉS MOLDAVA LEÍRÁSA 1550.

A szöveget gondozta, fordította, a kísérőtanulmányt és a magyarázatokat írta: Szabadi István. Debrecen, KLTE, 1994. 139 l. (Series fontium latinorum Debreceniensis I.)

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Klasszika-filológiai Tanszéke új forrásközlő sorozatában egy sokat idézett, de kevésbé ismert szöveg közreadására vállalkozott. A bilingvis kiadás Szabadi István munkájaként Georg Reicherstorffer *Erdély és Moldva leírását* teszi hozzáférhetővé a szélesebb közönség számára. Reicherstorffer művéből magyarul eddig csupán szemelvények jelentek meg, Szamota István (*Régi utazások Magyarországon és a Balkán félszigeten 1054–1717. Bp., 1891.*), Waczulik Margit (*A táguló világ magyarországi hírmondói XV–XVII. század Bp., 1984.*) és Németh Béla (*Szász szemtanú a XVI. század magyar és román népességéről. Erdélyi Tükör, 1989/2.*) munkásságának köszönhetően. A szerző elsősorban politikai tevékenysége miatt ismert a 16. század kutatói előtt, bár életével és írásaival főleg külföldi kutatók foglalkoztak. Az I. Ferdinánd megbízásából Erdélyben járt szerző küldetése arra irányult, hogy a függetlenségi törekvésekkel szemben az erdélyi szász városokat Ferdinánd pártjára állítsa. Noha erdélyi követjárása nem járt sikerrel, a közvetett eredmény, a most megismerhető szöveg mégis megőrizte Reicherstorffer nevét.

A két munka, *Erdély és Moldva leírása* – Szabadi István utószava szerint – „Ferdinánd kifejezett kérésére (utasítására)” – készült, „azzal a politikai céllal, hogy egy esetleges hadjárat során már legalább a leírásból ismert legyen a vidék”. Ezzel a korabeli és az azt megelőző humanista földrajzi leírások sorába illeszkedik, amelyek nagy részben szintén politikai céllal íródtak, erőteljesen támaszkodtak egymásra és szerkezetileg is kevésbé voltak megkomponáltak.

Szabadi István, a szöveg fordítója, jegyzetője és utószavának szerzője rendkívül körültekintő munkát végzett, birtokában van valamennyi szükséges ismeretnek és járatos a humanista földrajzírással foglalkozó hazai és külföldi szakirodalomban. Lényegretörő utószavában ismerteti a szerzőre vonatkozó legfontosabb tudnivalókat és határozottan állást foglal a külföldi szakirodalom túlzásaival szemben. Tanulmányának legfőbb újdonsága, hogy Maria Holban román szövegkiadásának megállapításaival ellentétben bebizonyítja, hogy a három kortárs humanista, Reicherstorffer, Oláh Miklós és Verancsics Antal között igenis volt tudományos kapcsolat, munkásságuk